

ВЕДМІДЬ БУРИЙ (*URSUS ARCTOS*) У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «ЧЕРЕМОСЬКИЙ»

Діана Юзик

Національний природний парк «Черемоський» (Чернівецька обл.)

e-mail: muscicapa@ukr.net; orcid: 0000-0001-8659-3852

Yuzyk D. The brown bear (*Ursus arctos*) in the Cheremoskiy National Nature Park. The article summarizes the results of long-term monitoring of the brown bear (*Ursus arctos*) population in the Park. The species maintains a stable population (4–6 individuals), which is attributed to favourable habitat conditions and low anthropogenic pressure. The use of SMART monitoring, camera traps, and genetic studies has made it possible to define the species' range, migration routes, and confirm its affiliation with the south-western subpopulation of the Carpathians. Key areas of bear activity and transboundary migration corridors have been identified. Communication with local communities, patrolling, and environmental education contribute to the conservation of the species. Effective cooperation with local communities, patrols, and environmental education activities have reduced potential conflicts and contributed to species conservation.

ВСТУП

Ведмідь бурий (*Ursus arctos*) є найбільшим наземним хижаком Європи, чисельність якого в останні десятиліття демонструє позитивну динаміку завдяки цілеспрямованим заходам зі збереження й управління популяціями (Charçon *et al.*, 2014). Вид регулярно мігрує на територію суміжного НПП «Верховинський» і до Румунії (Юзик, 2024). Ці тварини населяють різноманітні біотопи — від хвойних лісів на хребті Чорний Діл, в ур. Жупани, Плай, Порняла та Семенчук до субальпійських луків в ур. Веришиха, що забезпечує їм стабільний доступ до кормових ресурсів (Юзик, 2025).

Вид поширений по всій території парку, зокрема, зафіксований на хребті Чорний Діл, у долині р. Сарата, в ур. Чорний Діл, Калиничі, Перкалаб, Широке, Веришиха, Чорний Потік, Баюрівка, Жупани, Семенчук, Порняла, Слатина, а також на г. Млаковата, Яровиця, Томнатик (рис. 1) (Юзик, 2025a). У межах Парку ведмідь бурий здебільшого веде поодинокий спосіб життя, однак за певних умов може формувати тимчасові групи.

Мета роботи — узагальнити результати моніторингу популяції ведмеда бурого в Національному природному парку «Черемоський».

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Парк «Черемоський» розташований у Чернівецькій обл. на площі 7 117,5 га, з яких 5 556 га перебувають у постійному користуванні Парку.

Збір даних здійснювали працівники служби державної охорони ПЗФ та науковці установи. Моніторинг проводили цілорічно на всій території Парку. Від моменту створення НПП всі випадки виявлення тварин, їхніх слідів і слідів життєдіяльності працівники фіксували у фенологічних картках із прив'язкою до квартално-видільної сітки.

Рис. 1. Картохема поширення *Ursus arctos* в угіддях НПП «Черемоський» у 2023–2024 рр. Квадратами показано місця траплення ведмедя.

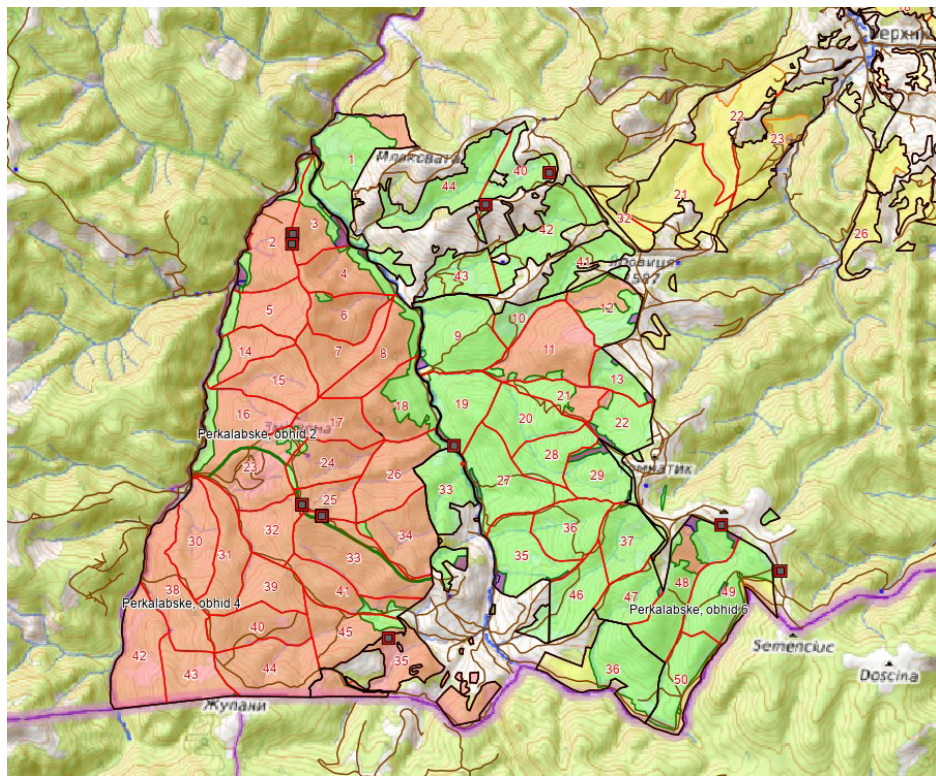
Позначення кольорами:

червоний — заповідна зона;

зелений — зона регульованої рекреації;

фіолетовий — зона стаціонарної рекреації;

жовтий — господарська зона.

З вересня 2022 р. у співпраці з Франкфуртським зоологічним товариством в Україні впроваджено SMART-моніторинг на території Парку в рамках міжнародної програми «Підтримка довгострокових ініціатив природоохоронних територій щодо збереження пралісів та старовікових лісів в Українських Карпатах з метою збереження їх природоохоронної та кліматичної функціональності» як частина проекту ICI (International Climate Initiative). Усі реєстрації ведмедя бурого, його слідів і слідів життєдіяльності, розташування барлогів вносили до бази даних із GPS-координатами та фото.

Із 2022 р. розпочато системне використання фотопасток для літнього та зимового моніторингу великих хижих ссавців (рис. 2).

Рис. 2. Ведмідь бурий:

а – в ур. Чорний Діл
(кв. 33), 26.05.2023;

б – в ур. Калиничі,
19.08.2024

Фотопастки використовували упродовж двох основних сезонів моніторингу — зимового і літнього. Загалом застосовано до 8 фотопасток, розміщених відповідно до затвердженої методики за сіткою 10x10 км. У літній період додатково використовували схему умовного поділу території на квадрати розміром 2,5x2,5 км із фіксацією центральної точки.

У 2020 р. за ініціативи Всесвітнього фонду природи (WWF) в Україні в рамках участі Парку у програмі «Базове дослідження щодо великих хижаків (ведмеда, рисі та вовка) у Європі» та у Дунайсько-Карпатській програмі організовано збір екскрементів ведмеда бурого для генетичного аналізу.

ПОПУЛЯЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЗАХОДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Динаміка чисельності й щільність популяції

Спостереження за популяцією ведмедя бурого в Парку показує, що чисельність виду у 2013–2024 рр. варіювала в межах 1–9 ос. (рис. 3). Упродовж останніх років спостерігають стабільну чисельність на рівні 4–6 ос., що, ймовірно, зумовлено наявністю достатньої кормової бази, природних укриттів (рис. 4) і низьким рівнем антропогенного впливу. Щільність популяції становить 0,98–1,27 ос. на 1000 га.

Генетичні дослідження

Зразок посліду, зібраний у НПП «Черемоський», належав самцеві з генотипом, характерним для субпопуляції південно-західної частини Українських Карпат і румунської субпопуляції.

Рис. 3. Динаміка чисельності популяції ведмедя в Парку упродовж 2013–2024 рр. за даними зимової таксації

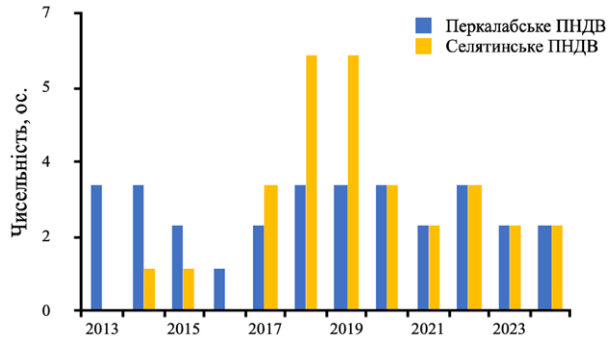

Рис. 4. Барліг *Ursus arctos*.
Фото Л. І. Труфін, 28.06.2024

Ареал і маршрути міграцій

Основні локації перебування (таких 8):

- г. Млаковата (кв. 40);
- ур. Чорний Потік (кв. 9);
- ур. Широкий (кв. 19);
- хр. Чорний Діл (кв. 2–3, 25, 33);
- ур. Калиничі (кв. 23);
- ур. Жупани (кв. 35, 45);
- ур. Семенчук (кв. 50 вид. 25; кв. 49 вид. 18, кв. 48 вид. 3);
- поблизу ур. Бочків (кв. 17).

Основні напрямки міграції (таких 4):

- Млаковата — Піп Іван — Яровиця — Томнатик,
- Томнатик — Семенчук — Румунія / Жупани,
- Жупани — Чорний Діл — Калиничі — НПП «Верховинський»,
- Широкий — Чорний Потік — Чорний Діл.

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ОХОРОНИ

Конфлікти інтересів. Упродовж 2022–2024 рр. конфліктів між охороною ведмеда бурого й інтересами місцевого населення не фіксували, що свідчить про результативну комунікацію з громадами і землекористувачами.

Екологічна освіта. Відділ еколого-освітньої роботи і рекреації провів 14 заходів, спрямованих на підвищення обізнаності населення стосовно збереження ведмеда бурого й інших рідкісних видів. Заняття, екскурсії та бесіди охопили теми охорони видів, занесених до Червоної книги України, збереження Карпат, функцій ПЗФ тощо.

Збереження виду й оселци. З метою запобігання порушенням природоохоронного законодавства працівники служби державної охорони ПЗФ організовують рейди у ключових для ведмеда бурого лісових масивах.

У 2024 р. затверджено План збереження та відтворення рідкісного виду ведмеда бурого (*Ursus arctos*) в НПП «Черемоський», що передбачає практичні заходи на локальному рівні.

ОБГОВОРЕННЯ

Популяція ведмеда бурого у НПП «Черемоський» демонструє стабільність упродовж останнього десятиліття, з чисельністю 4–6 ос. упродовж останніх років. Це свідчить про сприятливі умови існування — наявність корму, укриттів, низький антропогенний тиск (Дикий & Шквира, 2015).

Застосування SMART-моніторингу та фотопасток дало можливість деталізувати ареал, окреслити ключові осередки активності й визначити природні коридори міграції, зокрема, транскордонні маршрути до Румунії, що підтверджує функціональність екологічної мережі (Popescu *et al.*, 2017).

Генетичний аналіз підтвердив приналежність ведмеда бурого з території Парку до південно-західної субпопуляції Карпат, що охоплює також північ Румунії. Це підтверджує наявність єдиної метапопуляції у регіоні (Kyselіuk *et al.*, 2024), що має важливе значення для збереження виду і планування охоронних заходів у контексті цілісного ландшафтного підходу.

Збереженню цього виду сприяють ефективна природоохоронна комунікація з місцевими жителями, систематичні рейди та освітні заходи. Внутрішній план дій НПП щодо моніторингу й охорони популяції ведмеда є прикладом вдалого застосування державних стратегій на рівні установи.

У майбутньому пріоритетними напрямками є продовження систематичного моніторингу, розширення генетичних досліджень, транскордонна співпраця з Румунією, а також активна просвітницька діяльність.

ПОДЯКИ

Автор висловлює вдячність працівникам служби державної охорони Парку «Черемоський» за сприяння у зборі даних. Щира подяка Франкфуртському зоологічному товариству за надане обладнання для SMART-моніторингу та фотопастки. Також дякую WWF-Україна за підтримку генетичних досліджень ведмедя бурого.

ЛІТЕРАТУРА

- Дикий, І. В., & Шквиря, М. Г. (ред.). (2015). *Бурій ведмідь (Ursus arctos): проблеми збереження та дослідження популяції в Україні*. Київ: СІК «Груп Україна».
- Киселюк, О., Калинчук, Б., & Мотрук, Ю. (2024). Особливості поширення й екології ведмедя бурого (*Ursus arctos*) у Карпатському національному природному парку. *Theriologia Ukrainica*, 28, 95–101. <https://doi.org/10.53452/TU2808>
- Юзик, Д. І. (2024). Виконання заходів, передбачених менеджмент-планами щодо збереження окремих видів тварин. У *Літопис природи національного природного парку «Черемоський» (2022–2023 pp.)* (Вип. XII, с. 459–462). Путила.
- Юзик, Д. І. (2025). Розроблені та затверджені у 2024 році плани збереження та відтворення рідкісних видів тварин. У *Літопис природи національного природного парку «Черемоський» (2023–2024 pp.)* (Вип. XIII, с. 455–459). Путила.
- Юзик, Д. І. (2025a). Характеристика поширення ссавців в НПП «Черемоський». У *Літопис природи національного природного парку «Черемоський» (2023–2024 pp.)* (Вип. XIII, с. 323–341). Путила.
- Chapron, G., Kaczensky, P., Linnell, J. D. C., von Arx, M., Huber, D., Andrén, H., LópezBao, J. V., Adamec, M., Álvares, F., Anders, O., Balčiauskas, L., Balys, V., Bedó, P., Bego, F., Blanco, J. C., Breitenmoser, U., Brøseth, H., Bufka, L., ... Boitani, L. (2014). Recovery of large carnivores in Europe's modern humandominated landscapes. *Science*, 346(6216), 1517–1519. <https://doi.org/10.1126/science.1257553>
- Popescu, V. D., Iosif, R., Pop, M. I., Chiriac, S., Bouroș, G., & Furnas, B. J. (2017). Integrating sign surveys and telemetry data for estimating brown bear (*Ursus arctos*) density in the Romanian Carpathians. *Ecology and Evolution*, 7(18), 7134–7144. <https://doi.org/10.1002/ece3.3177>

РЕЗЮМЕ

Юзик Д. Ведмідь бурій (*Ursus arctos*) у Національному природному парку «Черемоський». У статті узагальнено результати багаторічного моніторингу популяції ведмедя бурого (*Ursus arctos*) у Парку. Вид демонструє стабільну чисельність (4–6 ос.), що зумовлено сприятливими умовами існування та низьким антропогенним тиском. Застосування SMART-моніторингу, фотопасток і генетичних досліджень дало змогу окреслити ареал, маршрути міграції та підтвердити належність до південно-західної субпопуляції Карпат. Визначено ключові локації перебування тварин і транскордонні міграційні коридори. Налагоджена комунікація з громадами, рейди та екопросвіта сприяють збереженню виду.